

In memoriam

Georg Henrik von Wright (1916–2003)

“The knowledge is in the same degree the medium of a fortune, a misfortune, a good action and a devilish. The knowledge can be the individual’s highest form of life but also most disastrous.”

Georg Henrik von Wright

Kada sam kao student dodiplomskog studija (negdje 1986. godine) prvi put u literaturi dobio von Wrighta bila je to njegova najpoznatija knjiga *Objašnjenje i razumijevanje*, što tada nisam znao. Profesor me je upozorio da se radi o iznimno značajnom filozofu i iznimno značajnom radu. Međutim, kao da su još starogrčki bogovi htjeli drukčije: ostao sam razočaran i u depresiji zbog nemogućnosti hvatanja tanke niti koja bi se trebala uklopiti u tvrdnu, gotovo “matematičku”, sliku svijeta. Ipak, stanje se promijenilo. Profesor je počeo s bombardiranjem novom (izvanprogramskom) literaturom. Znao sam dobro ruski jezik i dobio zbornik *Модальные и интенциональные логики*, čiji je urednik, “kao i uvijek”, bio V. A. Smirnov. Članak za seminarski rad bio je “Modalne, vremenske i polivalentne logike” G. H. von Wrighta. Na vapaj za pomoć stigao je odgovor s još više knjiga: *Norm and Action, An Essay in Modal Logic* itd. Bilo je to prvo (ne baš uspješno) upoznavanje s von Wrightom.

Georg Henrik von Wright

Drugi put sve je bilo uživo. 7. kolovoza 1991, na otvaranju Devetog međunarodnog kongresa iz logike, metodologije i filozofije znanosti u glavnoj zgradi Sveučilišta u Uppsali, Georg Henrik von Wright imao je plenarno predavanje “Logic and Philosophy in the 20th Century”. Moja impresija je: svi su hodočastili. I ja sam slušao predavanje, premda iz zadnjeg reda amfi-

teatra. Treći je put bilo kako to obično biva: iz priča starijih kolega i prijatelja koje su imale svoje specifičnosti i detalje. Tako je na jednom od mnogih gostovanja u Hrvatskoj, prema priči, von Wright ukazao na nedovršenu logičku rečenicu u udžbeniku *Logika* Gaje Petrovića, koji je napisan na hrvatskom jeziku. No o tome starije kolege znaju puno više... I tu počinje legenda o von Wrightu, velikom filozofu i tvorcu deontičke logike, kojeg više nema među nama.

Georg Henrik von Wright bio je logičar, filozof, esejist i utjecajan kritičar kulture i društva. Najviše se, međutim, bavio logikom te filozofijom i metodologijom znanosti. Poznat je kao student i nasljednik slavnog Ludwiga Wittgensteina na Sveučilištu u Cambridgeu, čiju ostavštinu preuzima i izvršava s trideset i dvije godine.

Von Wright je bio škotskog podrijetla, odakle se njegov predak, George Wright, spasio pred Cromwellovim prevratom u sjeveroistočni estonski grad Narvu (tada u posjedu Švedske), a zatim najvjerojatnije sele u Finsku (neki biografi, doduše, tvrde da su von Wrightovi preci najprije pobjegli u Njemačku, a zatim odselili u Finsku). U osamnaestom stoljeću slavni su bili slikari pejzaža i ptica, braća Ferdinand, Wilhem i Magnus von Wright.

Von Wright je rođen u Helsinkiju 14. lipnja 1916. Godine 1928, nakon dugogodišnje borbe s bolešću, odlazi na rehabilitaciju u poznato zimsko lječilište s termalnom vodom Merano u južnom Tirolu (talijanski grad pokrajine Trento-Alto Adige, blizu austrijske granice, čije stanovništvo većinom govori njemački). Prema osobnom priznanju, tu se "intelektualno probudio", s posebnim interesom za geometriju i prirodne znanosti, čitajući također filozofe kao što su Schopenhauer i Nietzsche. Poseban interes za filozofiju privukle su mu dvije knjige: *Einleitung in die Philosophie* Wilhelma Jerusalema (1854–1923), austrijskog filozofa koji se pod Spencerovim i Machovim utjecajem uglavnom bavio biološkim i sociološkim aspektima života, te udžbenik iz psihologije Hansa Larssona (1862–1944), švedskog filozofa, profesora u Lundu, koji je zastupao Kantova stajališta i bio protivnik empirizma.

Godine 1934. von Wright se upisuje na Sveučilište u Helsinkiju, gdje diplomira 1937. Tada najpoznatiji finski filozof, pripadnik Bečkog kruga, njegov učitelj, Eino Kaila,¹ stavljao je pred mladog studenta mnogo teže zadatke od programom propisanih obveza. Tako je von Wright svoj intelektualni nagon zadovoljavao čitajući Carnapovu knjigu *Abriss der Logistik* i Dubislavovu knjigu *Über die Definition*, mučeći se s Carnapovom knjigom *Logische Syntax der Sprache*, premda je studirao i matematiku, ali i briljirajući s

¹ Sin protestantskog nadbiskupa, član Finske akademije, Eino Kaila (1890–1958), bio je prvenstveno filozof, premda se bavio i psihologijom, prirodnim znanostima, literaturom, kazalištem, kritikom itd. U filozofiji je bio prvo sljedbenik Henrija Bergsona, a zatim Ernsta Macha i Bertranda Russella. Njegova najpoznatija knjiga *Der Logistische Neupositivismus* (1930) dobila je zapaženo mjesto u filozofiji Bečkog kruga.

Wittgensteinovim *Tractatusom*. Jednom je von Wright rekao: “Iako sam u svojoj mladosti bio pozitivist određene vrste, nikada nisam dijelio vjerovanje u ‘napredak’ putem unapređenja znanosti i rasprostiranja znanja što je bio etos pozitivističke tradicije. Moji su humanistički stavovi bili povezani s pesimističkim nazorom o reformi i skeptičkim viđenjem implikacija koje znanost i tehnologija imaju za društvo.”²

Za pozitivizam ga je zasigurno “zagrijao” profesor Kaila (koji ga je radio nazivao logičkim empirizmom), dok se humanistički utjecaj pripisuje Jakobu Burckhardtu i njegovu djelu *Weltgeschichtliche Betrachtungen* te Oswaldu Spengleru i njegovu djelu *Der Untergang des Abendlandes*.³

Godine 1937. von Wright odlazi u Austriju i Italiju. Međutim, zbog *Anschlussa* (1938), prekida studij u Beču i započinje s radom na doktorskoj tezi u Cambridgeu. Studirajući kod profesora Broada i učeći engleski preko *A Treatise on Probability* J. M. Keynesa,⁴ mladi je student pao u depresiju uslijed neuspješnog nastojanja uspostave kontakta s Wittgensteinom, budući da se preosjetljivi profesor jako ljutio na dodijeljeni mu termin predavanja. Ipak, kontakt je brzo uspostavljen.⁵

Tijekom *Zimskog rata* (1939–1940), kada su trupe Sovjetskog Saveza ušle u Finsku, von Wright nije bio u vojnoj službi već je volontirao u organizaciji propagande za civilno stanovništvo (*Valtion Tiedotuslaitos*). Već 31. svibnja 1941. doktorirao je tezom *The Logical Problem of Induction*. Istoga dana ženi se s Marijom Elisabeth, rođenom von Troil.

Za docenta filozofije na Sveučilištu u Helsinkiju izabran je 1943, gdje postaje i profesor 1946. To mjesto napušta 1961. Godine 1948. postaje Wittgensteinov nasljednik na Sveučilištu Cambridge, gdje upoznaje i E. G. Moorea.⁶ Godine 1950. napisao je *An Essay in Modal Logic*, a 1951. *Treatise on Induction and Probability*. Godine 1951. počeo je razvijati potpuno novu granu filozofijske logike: deontičku logiku. Moglo bi se reći, sukladno Rescheru i jednom od najpoznatijih stručnjaka za deontičku logiku Lennartu

² “Intellectual Autobiography of Georg Henrik von Wright”, u: P. A. Schilpp & L. E. Hahn (eds.), *The Philosophy of Georg Henrik von Wright*, LaSalle Il.: Open Court, 1989.

³ Carl Jakob Burckhardt je povjesničar švicarskog podrijetla, široj čitateljskoj publici poznatiji po memoarima *Meine Danziger Mission 1937–1939*, dok je Oswald Spengler (1880–1936), filozof povijesti, poznat po tezi o raspadu zapadne civilizacije u svom kružnom ciklusu.

⁴ John Maynard Keynes (1883–1946) poznati je engleski logičar i ekonomist koji je svojom jedinom logičkom *Raspravom o vjerojatnosti* izazvao nevjerojatnu količinu rasprava u filozofiji i logici.

⁵ Wittgenstein je u svome pismu od 9. ožujka 1939. objasnio von Wrightu razlog neuspjelog sastanka, zakazavši novi sastanak na poznatom broju 81 East Road u Cambridgeu (*The Cambridge Review*, 28. feb. 1983).

⁶ Budući Wittgenstein poslije djela *Tractatus Logico-Philosophicus* nije osobno objavio niti jedan rad, von Wright je od njega naslijedio ogromnu količinu rukopisa i bilježaka. Tako je von Wright zajedno s najpoznatijim ženskim likom engleske filozofije, Gertrude Elizabeth Margaret Anscombe i Roshom Rheesom (za kojeg je Wittgenstein u jednom pismu tražio od von Wrighta da mu pošalje božićni poklon) dobio cijelu zbirku Wittgensteinovih radova.

Åqvistu,⁷ da je deontička logika u biti logičko razmatranje normativne upotrebe jezika s posebnim naglaskom na raznolikosti normativnih pojmova: obveza, zabrana, dopust, suspenzija i sl. U članku "Deontic Logic" pripremljenom za časopis *Mind* von Wright je inicirao i sistemski razradio formalna svojstva monadičkih normativnih pojmova. Tako se von Wrighta, štoviše, smatra ne samo utemeljiteljem deontičke logike već, po mnogim kritičarima, i najznačajnijim predstavnikom tog područja.

Godine 1963. von Wright publicira još tri knjige: *The Varieties of Goodness, Norm and Action* i *The Logic of Preference*. Svoju najpoznatiju knjigu, *Explanation and Understanding*, napisao je 1971. Posljednju poznatiju knjigu, *Freedom and Determination*, napisao je 1980. U Finsku Akademiju izabran je 1961. Od 1965. do 1977. von Wright je gostujući profesor na Sveučilištu Cornell u Sjedinjenim Državama, a od 1994. do 1995. je gostujući profesor na Sveučilištu u Leipzigu. Od 1968. do 1977. ravnatelj je Åbo Akademije (Švedsko-finska Akademija u Turkuu). Godine 1986. dobio je nagradu Alexander von Humboldt i Veliku nagradu Švedske Akademije, 1993. književnu nagradu Selma Lagerlöf, 1998. nagradu Tage Danielsson, a 2002. Europsku nagradu kritike.

Georg Henrik von Wright preminuo je u ponedjeljak 16. lipnja 2003. godine, u svome domu u Helsinkiju, navršivši u subotu osamdeset i sedmu godinu života.

Slavko Brkić

Sveučilište u Zadru – Odjel za filozofiju
Obala kralja Petra Krešimira IV 2, HR-23000 Zadar
slbrkic@unizd.hr

⁷ N. Rescher, *The Logic of Commands*, London: Routledge & Kegan Paul; L. Åqvist, "Deontic Logic", u: D. Gabbay & F. Guentner (eds.), *Handbook of Philosophical Logic*, vol. II, Dordrecht: Reidel.